

JANA JÍCHOVÁ, JANA TEMELOVÁ

KRIMINALITA A JEJÍ PERCEPCE VE VNITŘNÍM MĚSTĚ: PŘÍPADOVÁ STUDIE PRAŽSKÉHO ŽIŽKOVA A JAROVA

JÍCHOVÁ, J., TEMELOVÁ, J. (2012): Criminality and its perception in the inner city: case studies of Žižkov and Jarov in Prague. *Geografie*, 117, No. 3, pp. 329–348.

– The paper deals with residents' perceptions of crime and safety using the example of two Prague inner city neighbourhoods – Žižkov and Jarov. Main focus is placed on the identification of crime hot spots and types of high-risk environments from the perspective of local residents. Attention is also paid to reasons that people associate with the existence of crime hot spots, and to a comparison of the perceived and real dangers of these places. The differences in the perceptions of various groups of residents are also noted. The paper thus continues a wider debate in scholarly literature discussing the impacts of demographic and environmental characteristics on perceived fear of crime.

KEY WORDS: Geography of crime – fear of crime – crime hot spots – inner city – Prague.

Príspevek vznikl za podpory GA ČR v projektu P404/10/0523 „Sociální deprivace v městském prostředí: objektivní a subjektivní dimenze“ a GA UK v projektu 6209/2012 „Prostorová diferenciace kriminality a její podmíněnosti v České republice“.

Úvod

Problematika kriminality a její percepce je dlouhodobě aktuálním tématem v řadě společensko-vědních disciplín, urbánní studia nevyjímaje. Skutečný výskyt trestných činů i subjektivní pocit ohrožení kriminalitou ovlivňují řadu aspektů lidského života, od chování a rozhodování jedinců po jejich celkovou spokojenost se životem a místem bydliště. V kontextu proměňujících se společenských podmínek (rozvoj postindustriální společnosti, neoliberálních přístupů, druhý demografický přechod apod.) i posunu v postojích a hodnotách jednotlivců, dochází ke změnám v uchopení některých starších konceptů a teorií. Příkladem je i koncept strachu ze zločinu (*fear of crime*), který je postaven na základech prací evropských kriminalistů a dále jej rozvinuli zejména představitelé chicagské školy (Park, Burgess, eds. 1925; Shaw, McKay 1942). Vedle zájmu o kriminální činnost samotnou získává stále silnější pozici v akademickém výzkumu i politické agendě diskuse subjektivního pocitu bezpečí. Strach ze zločinu totiž začal být chápán jako závažný společenský problém. Ohman a Simonsen (eds. 2003) jej dokonce považují za stejně významný sociální jev jako samotný zločin se značnými dopady pro kvalitu života obyvatel. Podobně Vykopalová (2000) upozorňuje, že strach ze zločinu může vést k vyhýbavému chování jedince, v extrémních případech dokonce k jeho sociální izolaci. Pocit ohrožení kriminalitou jako omezující faktor v každodenním životě a užívání prostoru je nejčastěji diskutován feministickými směry ve vztahu k ženám

(např. Pain 1997, Koskela 1999). Kriminalita a její percepce v městském prostředí proto patří mezi relevantní výzkumná témata se značným potenciálem pro praktické využití.

Tento příspěvek diskutuje vnímání kriminality a bezpečnosti obyvateli pražských čtvrtí Žižkov a Jarov. Zejména Žižkov nese tradičně horší bezpečnostní image, jak dokazuje i dávné úsloví „Žižkovu a Libni, zdaleka se vyhni“. Cílem příspěvku je (1) identifikovat místa, která obyvatelé vnímají v okolí svého bydliště jako nebezpečná, (2) identifikovat faktory, které k tomuto vnímání vedou a (3) diskutovat ne/shody v subjektivní a skutečné nebezpečnosti těchto míst. Explicitně hledá tento příspěvek odpovědi na následující otázky: Která místa považují rezidenti vnitřního města za riziková ve vztahu k jejich osobní bezpečnosti? Proč pociťují strach právě na těchto místech? Vykazují tato místa zvýšený výskyt trestné činnosti? Konfrontovány jsou jak rozdíly ve vnímání ohrožení mezi různými skupinami obyvatel, tak názory relevantních aktérů na bezpečnostní situaci v této části Prahy.

Případové lokality Žižkov a Jarov byly vybrány záměrně jako typičtí zástupci čtvrtí pražského vnitřního města, které v posledních 20 letech procházejí dynamickou proměnou sociálního a fyzického prostředí. Případová studie tak přispívá obecněji k poznání percepce bezpečnosti místa bydliště v kontextu současných proměn vnitřního města a zároveň poskytuje materiál pro porovnání odlišných typů městského prostředí (např. centra, sídlišť, čtvrtí rodinných domů).

Empirický výzkum je zasazen do teoretického rámce geografie zločinu a do diskuse vlivu prostředí a demografických charakteristik na pocit bezpečí (ohrožení). Teoretická diskuse naznačuje, že ve studii konkrétního území v pražském vnitřním městě lze v souladu s existující literaturou očekávat diferencované vnímání strachu jak v závislosti na demografických charakteristikách obyvatel (zejména pohlaví a věk), tak ve vztahu k odlišným druhům prostředí a na ně vázaných skutečných a vnímaných bezpečnostních rizik. V metodické rovině využívá příspěvek dotazníkového šetření mezi rezidenty, rozhovorů s klíčovými aktéry a statistické výkazy Policie ČR.

Geografie zločinu a koncept strachu ze zločinu

Geografie zločinu zkoumá vztah mezi zločinem, prostorem a společností. Její kořeny lze najít již v polovině 19. století u evropských kriminalistů (von Mayr 1867, Bonger 1916 in Fields 1990, s. 27), nicméně nejvýznamnější podíl na rozvoji této disciplíny připadá chicagské škole (Park, Burgess, eds. 1925; Shaw, McKay 1942). Její představitelé studovali především rozmístění trestných činů a jejich pachatelů a analyzovali vztah sociálních indikátorů prostředí k úrovni kriminality (Herbert 1979, 1989). V rámci sociálně ekologické tradice vznikla teorie sociální disorganizace (*social disorganisation*), která poukazuje na souvislost vysoké úrovně kriminality a deviantního chování s ekonomickou deprivací, fyzickým úpadkem, fluktuací obyvatel a kulturní fragmentací lokalit (Johnston a kol., eds. 2000).

V 70. letech 20. století se objevil koncept tzv. vysoce rizikového sousedství (*high-risk neighbourhood*), který identifikoval nejrizikovější čtvrtě ve vnitřních městech a na městských periferiích (Smith 1989). Na koncept navázala hypotéza

o vlivu životního stylu (označována též *routine activities theory*) zdůvodňující rozdílnou rizikovost míst na základě odlišné pravděpodobnosti souběhu tří událostí: přítomnosti útočníka, přítomnosti vhodného objektu a nedostatečné kontroly okolí (Johnston a kol., eds. 2000). Jedním z vlivných proudů v rámci geografie zločinu se stal též výzkum vztahu mezi designem prostředí a zločinem. Za nejvýznamnějšího představitele tohoto směru lze považovat Oscara Newmana, který přišel s konceptem hájitelnosti prostoru (*defensible space*; Newman 1972).

Geografie zločinu představuje jedno z důležitých východisek pro studium strachu/obav ze zločinu¹ (*fear of crime*). Koncept strachu ze zločinu je postaven na základech behaviorální geografie a podobně jako celý tento směr klade důraz na vnímání, prožívání a rozhodování jednotlivců. Jeho tematizace je spojena se 60. léty 20. století a zejména se Spojenými státy americkými, kde zesílila snaha řešit pocit ohrožení obyvatel ve městech, zejména v návaznosti na kriminalitu (Jackson, Farrall, Gray 2006). V této době začal být strach ze zločinu vnímán též jako sociální problém, což vyvolalo značný nárůst zájmu o tuto problematiku.

Strach ze zločinu představuje specifický druh strachu. Jak však upozorňuje Ferraro (1995), jednoznačná a mezi výzkumníky široce akceptovaná definice tohoto pojmu neexistuje. Ferraro (1995, s. 23) jako *fear of crime* označuje „emocionální reakci strachu nebo úzkosti z kriminality, či ze symbolů, které jedinec s kriminalitou asociuje“. Vykopalová (2000, s. 231) hovoří o strachu z kriminality, který definuje jako „vnímání ohrožení osobní bezpečnosti v souvislosti s přímou i nepřímou zkušeností s viktimizací², se způsobem prezentace násilí v masmédiích, s charakterem a případnými viktimogenními rysy lokality bydliště a samozřejmě i s osobnostními charakteristikami respondenta“. Tato definice správně podtrhuje nejen vliv existence samotných trestných činů, ale též roli médií, charakteru místa bydliště a osobnosti respondenta v intenzitě i způsobu prožívání strachu.

Bannister a Fyfe (2001) uvádějí tři teoretická pojetí, která objasňují příčiny strachu ze zločinu. První přístup pohlíží na strach ze zločinu jako na výsledek viktimizace a poukazuje na jeho úzkou vazbu se zkušeností jednotlivce s kriminalitou. Existující výzkumy však upozorňují na nejednoznačnost této hypotézy, jelikož někteří lidé pociťují větší strach, ačkoli objektivně jsou jejich rizika stát se obětí trestného činu nižší (Ferraro 1995; Bannister, Fyfe 2001; Buriánek 2001; Pain 2001; blíže viz následující kapitola). Boers (2003) v této souvislosti zdůrazňuje roli médií, která vytvářejí zkreslený obraz o kriminalitě. Druhé pojetí, teze sociální kontroly, dává do vztahu strach ze zločinu se sociálními podmínkami života a schopností čelit rizikům viktimizace. Pocit strachu posiluje špatné fungování komunity, slabé sociální vazby a nezájem o místní dění. Třetí pojetí, environmentalistická teorie, pracuje s rolí jednotlivce a jeho

¹ Pro termín *fear of crime* neexistuje v češtině jednotný překlad, nejčastěji je užíván termín strach ze zločinu, nebo obava ze zločinu. K druhému termínu se přiklání například sociolog Buriánek (2001), který odkazuje na odlišný význam slov strach a obava. Pro zjednodušení budeme v textu používat pouze jeden termín, a to strach ze zločinu.

² Viktimizací je v souvislosti se strachem ze zločinu míněna zkušenost jednotlivce s kriminalitou, proces kdy se stává obětí trestného činu. Detailněji je tato problematika studovaná tzv. viktimologickými výzkumy, u nás například Buriánek 1994, Pechačová a kol. 1998, Martinková 2007.

vnímáním a prožíváním urbánního prostoru, při kterém dochází ke zvažování rizikovitosti různých míst a typů prostředí.

Koncem 20. století dochází k výraznému nárůstu zájmu o percepci zločinu a přidruženého strachu, který je však doprovázen nejednotností, ať už v užívané terminologii, metodách výzkumu, tak i v samotné konstrukci konceptu a interpretaci výsledků empirických výzkumů (podrobně viz Ferraro 1995). Williams, McShane, Akers (2000) poukazují na metodologické nejasnosti plynoucí z různých způsobů operacionalizace strachu ze zločinu, z nevhodné formulace otázek či nedostatečné specifikace (např. odlišné trestné činy vyvolávají u různých skupin obyvatel rozdílnou intenzitu strachu). Důsledkem je značná roztržitost konceptu a rovněž jeho kritika, založená nejen na výše zmiňovaných nedostacích, ale též na názoru, že samotný strach ze zločinu není novým jevem, ale spíše novým pojmenováním jevu dříve dobře známého (Irving 2001).

Diferencované vnímání strachu

Většina studií zaměřených na diferencované vnímání strachu ze zločinu vzniklých v posledních 40 letech v kontextu západních měst diskutuje rozdíly mezi pohlavími a věkovými skupinami, které se jeví nevýraznější (např. Ferraro 1995; Pain 2001; Schneider, Wesely, Gaardner 2002; Fetchenhauer, Buunk 2005). Zároveň však v literatuře panuje shoda o vnitřní různorodosti těchto skupin a existenci řady dalších faktorů, které ovlivňují generalizované vnímání zločinu a prožívání strachu (např. sociální status, etnická příslušnost, příjem, místo bydliště, sexuální orientace, tělesný či mentální hendikep, předchozí špatná zkušenost).

Pain (2001) upozorňuje, že dříve existovala řada stereotypů ohledně odlišného vnímání a prožívání strachu u mužů a žen, například že ženy se bojí mnohonásobně více než muži, kteří se nebojí takřka vůbec. Později, díky rozvoji feministických směrů, bylo prokázáno, že jednak muži dávají strach najevo odlišnými způsoby, případně jej maskují (Pain 1991) a dále, že vliv mohou mít vedle biologických odlišností též sociální status, kultura nebo vzdělání³ (Kitchin 1996). Ačkoliv obecně se ženy bojí více než muži, nejsou mezi oběma skupinami tak výrazné rozdíly, jak se dříve předpokládalo (Pain 2001). Zajímavé je též porovnání subjektivního strachu s objektivním rizikem napadení u obou skupin. Viktimizační paradox poukazuje na fakt, že ač jsou ženy bojácnější, muži se častěji stávají oběťmi kriminálních činů (Ferraro 1995; Smith, Torstensson 1997). Fetchenhauer a Buunk (2005) uvádějí různá vysvětlení citlivějšího vnímání kriminality a rizik ze strany žen, např. evoluční pohled (genetické rozdíly a odlišný socializační proces), hypotézu zranitelnosti (ženy jsou zranitelnější, fyzicky slabší a méně schopné se bránit) nebo koncept *power control* upozorňující na dominanci mužů ve veřejném prostoru. Specifickou kategorií však představují sexuální motivované trestné činy, jejichž terčem jsou převážně ženy a které u nich též vzbuzují největší strach (Gordon, Riger 1989; Ferraro 1995; Koskela 1999).

³ Příkladem aplikace v českém prostředí je výzkum Pechačové a kol. (1998), kteří zkoumali vliv řady proměnných (věku, vzdělání, zdraví, bohatství, zkušenosti s kriminalitou, důvěry ve vládu, či ekonomického stresu) na pocit ohrožení kriminalitou.

V názorech na vnímání strachu ze zločinu u různých věkových skupin existuje určitá nejednotnost. Na základě dřívějších výzkumů panovalo přesvědčení, že starší lidé se obávají více než mladší generace (Clemente, Kleiman 1976; Jaycox 1978; Lindquist 1982). Již od konce 80. let minulého století řada studií naznačovala opak, tedy že starší lidé nejsou bojácnější (Ferraro, LaGrange 1987; později Pain 2001; Baur 2007). Existuje ovšem řada nejasností a problémů při porovnávání různých výzkumů, které souvisejí především s nestejně definovanými věkovými kategoriemi a odlišným vymezením lidí obecně považovaných za „starší“ (Baur 2007). Fokkema, Gierveld, Nijkamp (1996) navíc upozorňují na diferencované vnímání strachu v rámci skupiny seniorů. Vnímání ohrožení ze strany starších generací závisí rovněž na typu trestného činu a kontextu situace považované za rizikovou. Výzkumy Baura (2007) například ukázaly, že lidé starší 65 let se cítí nejvíce zranitelní, pokud jsou venku sami, avšak pohybují-li se v okolí další lidé, necítí se oproti jiným věkovým kategoriím více ohroženi. Moore a Sheperd (2007) poukazují na souvislost typu trestného činu, věku a strachu. Zatímco majetkových deliktů se nejvíce obávají lidé ve věku 40–60 let a nejméně obyvatelé nad 60 let, z násilných trestných činů má největší strach věková skupina 16–25 let, přičemž s rostoucím věkem obavy výrazně klesají. Někteří autoři (např. Fokkema, Gierveld, Nijkamp 1996) hovoří též v případě starších lidí o viktimizačním paradoxu, tedy o vyšší obavě starších lidí z kriminality, ačkoli častějšími oběťmi trestné činnosti se stávají mladší generace (Ferraro 1995). Starší lidé často předcházejí riziku napadení svým chováním (např. omezení večerního vycházení, vyhýbání se určitým místům) a oběťmi zločinu se tak spíše stávají mladší dospělí (Ferraro 1995, Watson 2000).

Rizikovost prostředí

Strach ze zločinu i bezpečnost jsou úzce provázány s prostředím lokalit a míst, a to jak fyzickým, tak sociálním. Na spojitost fyzického prostředí a bezpečnosti upozornily především výzkumy Oscara Newmana (1972), které ukázaly, že zástavba s chybnými architektonickými a urbanistickými prvky vykazuje vyšší četnosti kriminálních činů. Nezanedbatelný vliv vzhledu a úpravy fyzického prostředí na pocit bezpečí obyvatel dnes připouští většina kriminologických studií (např. Koskela 1999; Schmeidler 2000; Öhman, Simonsen, eds. 2003). Schmeidler (2000) v této souvislosti upozorňuje například na nevhodné řešení panelových sídlišť. Rovněž sociální prostředí lokalit ovlivňuje strach ze zločinu (Cohen, Felson 1979; Sampson, Raudenbush, Earls 1997; Curtis 1998). Pocit bezpečí přitom nesouvisí jen s výskytem skutečných kriminálních událostí, ale též s přítomností dalších patologických jevů, například deviantním chováním, prostitucí, sociálními konflikty, vandalismem či požívání alkoholu na veřejných místech (Schmeidler 2000, Vykopalová 2000).

Tematicke rizikovosti prostředí se věnuje řada studií, které porovnávají různé typy prostředí a jejich vnímání obyvateli (např. Gordon, Riger 1989; Koskela 1999; Suau, Confer 2005; Jíchová, Temelová 2012; Temelová, Čermák, Jíchová 2012). Mangen (2004) v této souvislosti podtrhuje citlivost lidí pro tzv. indikativní mapování, díky kterému jsou schopni rozpoznat nebezpečná území ve svém okolí. Empirické výzkumy potvrzují vyšší úroveň kriminality v některých typech prostředí (tzv. *hot spots of crime*, např. Sherman 1995). Brantingham

a Brantingham (1995) v této souvislosti rozlišují dva typy míst, tzv. *crime generators*, místa s velkým počtem lidí, která nabízejí řadu příležitostí pro spáchání zločinu (např. nákupní centra) a tzv. *crime attractors*, místa, kde útočníci plánovitě hledají oběti na základě známých příležitostí pro spáchání zločinu (např. čtvrti s koncentrací nočních podniků, prostituce, drogové činnosti). Především druhý typ míst je populací často vnímán jako rizikový a lidé v nich pociťují silnější strach ze zločinu.

Z hlediska strachu ze zločinu a městského mikroprostoru jsou lidmi negativně vnímány nejen nepřehledné, opuštěné, zanedbané, nebo špatně osvětlené prostory, ale též místa tzv. fluktuující, tedy s častou obměnou a pohybem lidí (např. Newman 1972; Koskela, Pain 2000). K nejčastěji diskutovaným rizikovým místům ve veřejném prostranství patří parky (Koskela 1999; Suau, Confer 2005). Vnímání nebezpečnosti těchto míst je intenzivnější v nočních hodinách a v době, kdy jsou opuštěná (Koskela 1999). Pocit strachu v parcích umocňuje též shlukující se mládež (Gordon, Riger 1989; Buriánek 1994) a přítomnost rizikově vnímaných osob, zejména bezdomovců, uživatelů drog a alkoholu (Temelová, Čermák, Jíchová 2012). Právě zvýšená koncentrace těchto osob patří k nejčastěji uváděným důvodům negativní bezpečnostní image fluktuujících míst, například okolí nočních podniků či nádraží (Schmeidler 2002, Cozens a kol. 2003).

V diskusi faktorů ovlivňujících pocit bezpečí v městském prostředí je důležité zmínit především roli osvětlení a bezpečnostních kamer. Oba faktory jsou důležité zejména při pohledu na genderové rozdíly ve vnímání bezpečnosti. Řada výzkumů prokázala, že špatné osvětlení zvyšuje strach z kriminality především u žen, které se na temných a opuštěných místech cítí ohroženy zejména z důvodu rizika sexuálního obtěžování (Atkins, Husain, Storey 1991; Koskela, Pain 2000; Suau, Confer 2000). Pain (2001) však v této souvislosti upozorňuje na určitý prostorový paradox (*spatial paradox*), kdy většina žen pociťuje největší obavy na veřejných místech, ač nejvíce fyzického a sexuálního násilí se odehrává v soukromých prostorech (například doma). Poněkud nejednotné jsou názory na roli bezpečnostních kamer. Zatímco někteří autoři zastávají názor, že kamerové systémy snižují díky kontrole rizikových míst kriminalitu (např. Fyfe, Bannister 1998), jiní k takto jednoznačným výsledkům nedospěli (např. Gill, Spriggs 2007). Především ze strany feministických autorek jsou kritizovány kamerové systémy jako výrazný zásah do soukromí obyvatel (např. Koskela, Pain 2000).

Představení případové lokality

Čtvrtě Žižkov a Jarov tvoří Městskou část Praha 3⁴, která je součástí pražského vnitřního města (obr. 1). Významný rozvoj Žižkova, který ovlivnil i jeho dnešní podobu, spadá do 19. století, kdy se stal jedním z pražských předměstí. S rostoucím počtem obyvatel se postupně rozvíjela i zástavba, a to jak do pravidelné šachovnicové uliční sítě (např. okolí Komenského náměstí), tak do podoby křivolakých a nepřehledných uliček (tzv. Dolní Žižkov). Značný vliv na vývoj i dnešní charakter čtvrti měla skutečnost, že Žižkov nikdy nepatřil mezi

⁴ Počet obyvatel městské části Praha 3 k 31. 12. 2009 činil 73 497 (ČSÚ 2010).

Obr. 1 – Poloha městské části Prahy 3 (Žižkova a Jarova) v rámci Prahy. Zdroj: ArcČR 500.

průmyslové oblasti, což bylo zapříčiněno nedostatkem vody, nerovným terémem a spekulativní bytovou výstavbou (Hrůza 1989). Zároveň ani jeho rozvoj neprobíhal jednotně, nýbrž se soustředil do více center s různými funkcemi, čemuž odpovídá i dnešní složitá struktura s řadou větších i menších náměstí.

V současném vývoji lze mezi různými částmi Žižkova a Jarova pozorovat výrazné odlišnosti. Zatímco některé oblasti, například okolí náměstí Barikád nebo Parukářka, doznávají výrazných pozitivních změn spojených s revitalizací a novou výstavbou (Hrychová 2000), jiné části, například tzv. Dolní Žižkov, spíše chátrají. Toto území je specifické již svou fyzickou strukturou s velmi nepravidelnou zástavbou a křivolakými úzkými uličkami. Ačkoli i zde došlo k rekonstrukcím některých objektů, velká část domovního fondu zůstává zanedbaná. Extrémním případem byl tzv. „barák hrůzy“ v ulici Víta Nejedlého obydlený převážně sociálně slabšími občany, často neplatiči nájemného. S okolím domu byly spojeny problémy s veřejným pořádkem, zejména s rušením nočního klidu a znečišťováním veřejných prostranství (Novotná 2005).

Z pohledu kriminality se k území Žižkova váže osobitá historie. V důsledku častých kriminálních deliktů, které se zde odehrávaly zejména v 19. století a v první polovině 20. století, získala tato oblast nálepkou nebezpečné a problémové lokality. Velmi dobře popisuje atmosféru i kriminální historii tehdejšího Žižkova například Šesták (2006) v populárné naučné knize *Jak hřešil Žižkov před 100 lety*. Ačkoliv 19. století je již dávnou minulostí, pro řadu lidí tato část Prahy stále symbolizuje nebezpečnou oblast.

V současné době se úroveň registrované kriminality na Žižkově a Jarově pohybuje okolo pražského průměru. Trestná činnost je nejvíce koncentrována v pražském centru a v některých přiléhajících částech vnitřního města, například na Smíchově, v Karlíně a Holešovicích (Temelová, Čermák, Jíchová 2012). Sledované lokality tedy nepatří v hlavním městě k nejrizikovějším oblastem. Na Žižkově a Jarově však můžeme zaznamenat zvýšený výskyt některých druhů trestných činů. Nadprůměrná je na Žižkově četnost krádeží věcí z automobilů, v obou čtvrtích se výrazně nad pražským průměrem pohybuje počet vloupání do bytů (tab. 1). Žižkov patří k územím s nejvyšší intenzitou trestného činu zanedbání povinné výživy v Praze, což indikuje určité sociální problémy v lokalitě.

Tab. 1 – Intenzita vybraných trestných činů na Žižkově a Jarově (2006–2008)

Území**	Průměrný roční počet trestných činů na 1 000 obyvatel*				
	Celkem	Krádeže věcí z automobilů	Vloupání do bytů	Opilství	Zanedbání povinné výživy
Jarov	56,1	14,3	2,2	0,8	0,5
Žižkov	71,1	19,7	2,3	0,6	1,7
Hl. m. Praha	70,4	16,4	1,5	0,7	0,7

Zdroj: ESKK Policejního prezidia ČR.

Pozn: * Vztaheno k počtu obyvatel v roce 2006. ** Údaje se vztahují k území místního oddělení policie Žižkov, resp. Jarov. Údaj za hl. m. Prahu zahrnuje též trestné činy vedené odděleně za největších pražská nádraží a letiště.

Vzhledem k vysokému počtu nočních podniků se ve sledovaném území vyskytují též problémy s opilstvím.

Statistická data do značné míry potvrzují též představitelé městské policie a Policie ČR, se kterými byly vedeny řízené rozhovory. Podle ředitele Městské policie Praha 3 dochází v celé oblasti takřka rovnoměrně ke krádežím vozidel a věcí z nich, vloupáním a porušování veřejného pořádku. Vedoucí místního oddělení Žižkov při Policii ČR poukazuje na nárůst relativně nového problému, a to úvěrových podvodů často spojených se zneužitím nalezených nebo odcizených dokladů. Oba zástupci vnímají negativně vysokou koncentraci hospod, barů, heren a nonstopů, na něž je vázána přítomnost opilých lidí a rušení nočního klidu. Problém vidí též v husté síti bazarů a zastaváren, které usnadňují rychlé zpeněžení odcizených věcí. Zároveň však dodávají, že oba jevy představují celopražský problém, ne jen specifikum Žižkova a Jarova. Za další významný problém považují oba představitelé přítomnost bezdomovců, tuláků, narkomanů i početné komunity Romů⁵. Vedoucí místního oddělení poukazuje na další národnostní menšiny (např. Ukrajince, Rumuny, Bulhary), které se ve zvýšené míře podílejí na kapesních krádežích. Názory obou představitelů potvrzují i oslovení strážníci místní městské policie. Za specifika oblasti považují strážníci časté krádeže automobilů a věcí z nich, velkou koncentraci nočních podniků a zastaváren, přítomnost bezdomovců, narkomanů a komunity Romů (blíže Jíchová 2009).

Dotazníkové šetření mezi obyvateli

Vnímání bezpečnosti a strachu ze zločinu obyvateli Žižkova a Jarova bylo sledováno prostřednictvím dotazníkového šetření, které bylo realizováno ve dvou časových obdobích (červen až srpen 2008 a květen a červen 2009). Otázky byly zaměřeny především na denní a noční vnímání bezpečnosti v místě bydliště, identifikaci rizikových míst a percepce postavení čtvrti z hlediska bezpečnosti

⁵ Ačkoliv v oblasti žije poměrně velká komunita Romů, ve Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001 se k romské národnosti přihlásilo pouze 0,1 % lidí žijících v Praze 3 (tj. 110 lidí), podle předběžných výsledků SLDB 2011 dokonce pouze 0,04 % (tj. 28 lidí).

Tab. 2 – Struktura obyvatel Prahy 3 a respondentů dotazníkového šetření podle pohlaví a věku

Věková skupina	Obyvatelé MČ Praha 3 (%)*		Respondenti dotazníkového šetření (%)**	
	Muži	Ženy	Muži	Ženy
15–24	13,0	11,7	13,3	11,6
25–39	33,8	27,9	35,0	29,1
40–54	22,6	20,5	21,7	20,9
55–69	20,3	21,9	18,3	22,1
70+	10,2	18,0	11,7	16,3
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0

Zdroj: Statistická ročenka Hl. m. Prahy (2008), dotazníkové šetření 2008–2009

Pozn.: * Vztaheno k počtu obyvatel městské části starších 15 let k 31. 12. 2008 (65 187 obyvatel). ** Celkový počet respondentů dotazníkového šetření byl 146.

Tab. 3 – Metody sběru dotazníků a jejich úspěšnost

Metoda sběru	Místo sběru	Počet dotazníků	Podíl ze všech dotazníků (v %)
Tazatelská činnost	Vytipované lokality na Žižkově a Jarově	71	49
Distribuce dotazníků ve vybraných lokálních institucích	Základní škola	28	19
	Volnočasová centra a sdružení	13	9
	Městská knihovna	5	3
Sněhová koule	Přes známé rezidenty	19	13
	Rozeslání e-mailem	10	7

Zdroj: Dotazníkové šetření, 2008–2009

v rámci Prahy. Šetření se zúčastnilo celkem 146 respondentů starších 15 let bydlících v Praze 3. Využit byl tzv. výběr na základě dostupnosti (Hendl 2004) kombinovaný s kvótním výběrem, který odrážel strukturu obyvatelstva Prahy 3 podle pohlaví a věku. Demografická struktura vzorku respondentů proto do velké míry odpovídá složení populace Prahy 3, přičemž mírná převaha žen mezi respondenty je způsobena jak tradičně vyšší participací žen, tak i specifikem tématu, o které ženy jeví větším zájem (tab. 2). Z hlediska vzdělání jsou oproti skutečné populaci Prahy 3 (ve stavu ke sčítání lidu 2001) ve vzorku zastoupeni ve větší míře lidé s vysokoškolským a základním vzděláním. Podle bydliště byli respondenti v rámci městské části rozloženi rovnoměrně.

Při získávání dotazníků bylo využito kombinace několika sběrných metod; tazatelské činnosti, distribuce dotazníků do vytipovaných místních institucí a metody sněhové koule (tab. 3), přičemž každá přinesla určité výhody. Sběr dotazníků prostřednictvím tazatelů se zaměřil na obyvatele sledovaných čtvrtí, kteří se pohybují venku a aktivně užívají lokální prostor. Dotazování probíhalo na veřejných prostorech (ulice, náměstí, parky) v předem vytipovaných lokalitách, které pokrývaly jak hlavní spádová místa v území (Náměstí Jiřího

z Poděbrad, Olšanské náměstí, stanice Želivského), tak i nejdůležitější místa odpočinku (Vítkov, Židovské pece, Parukářka, Krejčířka). Dotazování probíhalo na jednotlivých stanovištích opakovaně v různých denních dobách. Nespornou výhodou tohoto způsobu sběru byla okamžitá návratnost dotazníků i redukce nevyplněných otázek a chybných odpovědí. Z institucí působících na území Prahy 3 byly osloveny všechny základní a střední školy (ochotu ke spolupráci však projevila pouze ZŠ nám. Jiřího z Poděbrad), volnočasová centra (Centrum Ulita), místní sdružení (Klub přátel Žižkova) a Městská knihovna Praha 3. Prostřednictvím těchto institucí byli kontaktováni jejich uživatelé a návštěvníci, v případě školy rodiče žáků, zároveň instituce zajistily zpětný sběr dotazníků. Pozitivem tohoto přístupu byla větší anonymita respondentů při vyplňování dotazníku a potenciálně i přístup k širšímu spektru respondentů. Hlavní nevýhodou pak byla nízká návratnost dotazníků. Metoda sněhové koule probíhala nabalováním přes známé rezidenty, bohužel však nepřinesla očekávané výsledky a počet takto získaných dotazníků byl relativně nízký.

Ačkoli provedené dotazníkové šetření nelze považovat za reprezentativní, přineslo řadu cenných poznatků o ne/bezpečnosti sledovaných čtvrtí i zajímavou sondu do subjektivního pohledu rezidentů pražského Žižkova a Jarova na strach ze zločinu.

Vedle dotazníkového šetření bylo realizováno celkem jedenáct řízených rozhovorů s představiteli Městské policie (ředitel obvodního ředitelství MP Prahy 3, vrchní komisařka OŘ MP Prahy 3 a jeden strážník z každého z osmi okrsků) a zástupcem Policie ČR (vedoucí Místního oddělení Žižkov). Rozhovory probíhaly od dubna do května 2008. K diskutovaným tematickým okruhům patřila situace v oblasti kriminality a bezpečnosti na území Prahy 3, diskuse role faktorů, které ji ovlivňují a identifikace rizikových míst a problémových skupin obyvatel.

Vnímání bezpečnosti obyvateli Žižkova a Jarova

Výsledky dotazníkového šetření mezi obyvateli Žižkova a Jarova ukazují, že většina rezidentů se v místě svého bydliště cítí bezpečně. V souladu se zjištěními jiných empirických výzkumů realizovaných v hlavním městě (např. Jíchová, Temelová 2012; Temelová, Čermák, Jíchová 2012) se však i zde potvrzují velké rozdíly ve vnímání bezpečnosti čtvrtí v denních a nočních hodinách. Zatímco přes den se cítí zcela, či spíše bezpečně téměř 90 % respondentů, po setmění klesá podíl této skupiny na 55 %. V nočních hodinách se zvyšuje též zastoupení respondentů (11 %), kteří nedovedou pocit bezpečí zhodnotit, jelikož se v této době venku nepohybují (především starší lidé). I v případě Žižkova a Jarova se potvrzují skutečnosti známé z dřívějších výzkumů, tedy existence genderových odlišností v percepci strachu ze zločinu i změny jeho vnímání v průběhu života (např. Buriánek 1994; Fokkema, Gierveld, Nijkamp 1996; Pain 2001; Fetchenhauer, Buunk 2005; Baur 2007). Rozdíly v percepci mužů a žen jsou patrné zejména v nočních hodinách, kdy podíl žen cítících se bezpečně je v porovnání s muži přibližně poloviční (obr. 2). Určité rozdíly existují též mezi věkovými skupinami. Podíváme-li se na věkové složení respondentů, kteří vyjádřili obavy ze zločinu v nočních hodinách (tj. 34 % všech respondentů, dominantně ženy), nejčastěji je tato odpověď zastoupena u lidí ve věku 55–69 let, naopak nejméně

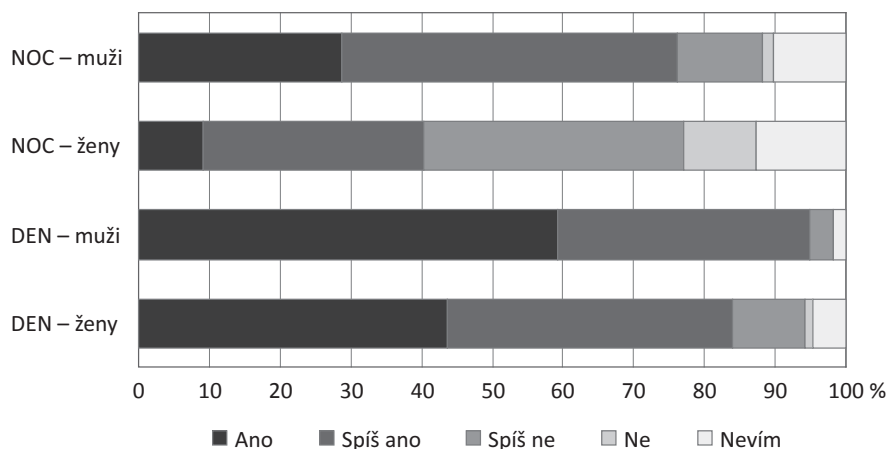
Tab. 4 – Věková struktura respondentů, kteří se necítí v noci v místě bydliště zcela bezpečně

Věková skupina	Počet respondentů	Podíl respondentů v dané věkové skupině (v %)
15–24	5	28
25–39	18	40
40–54	5	16
55–69	15	48
70 a více	6	29

Zdroj: Dotazníkové šetření, 2008–2009 (n = 49). Pozn.: Zahrnuti jsou respondenti, kteří na otázku pocitu bezpečnosti odpověděli „spíše ne“ a „ne“.

často u věkové skupiny 40–54 let (tab. 4). Nejstarší ani nejmladší věkové kategorie tedy nepatří mezi skupiny, u nichž je pocit strachu nejsilnější.

Bezpečnostní image Žižkova a Jarova v rámci Prahy je v očích místních rezidentů poměrně pozitivní. Za zcela či spíše bezpečné oblasti je považuje 65 % respondentů. Přibližně polovina oslovených obyvatel nevnímá Žižkov ani Jarov z hlediska kriminality za specifický, či odlišný od ostatních částí Prahy. Rezidenti, kteří specifickou vnímají (přibližně třetina), zmiňovali nejčastěji přítomnost Romů a jiných národnostních menšin, časté krádeže, výskyt bezdomovců, nepřehlednost prostředí, nepořádek a vyšší koncentraci nočních podniků. Problémové okruhy identifikované obyvateli se do značné míry překrývají s názory představitelů z řad policie. Určitý rozdíl existuje v percepci místa bydliště u obyvatel obou sledovaných území, přičemž rezidenti Žižkova považovali svou čtvrť za nebezpečnou častěji než obyvatelé Jarova. Negativní vnímání bezpečnostní image obou čtvrtí je zároveň nejsilnější u mladých žen. Důvodem je pravděpodobně vyšší frekvence venkovního pohybu v nočních hodinách i vědomí jejich větší zranitelnosti (především u sexuálně motivovaných trestných činů).

Obr. 2 – Pocit bezpečí obyvatel v místě bydliště během dne a noci. Zdroj: Dotazníkové šetření, 2008–2009 (n = 146).

Nebezpečná místa Žižkova a Jarova

Obyvatelé Žižkova a Jarova identifikovali řadu míst, která považují za nebezpečná, či se jim přímo vyhýbají (tab. 5). Ač jsou důvody vedoucí k negativní bezpečnostní percepci těchto míst různé, poměrně vysoký podíl (téměř polovina) respondentů spojoval své obavy se špatnou zkušeností, ať už přímou či zprostředkovanou přes své blízké. Nejčastěji uváděli respondenti přepadení, okradení a obtěžování, přičemž velmi často byli za pachatele označováni Romové, narkomani a bezdomovci.

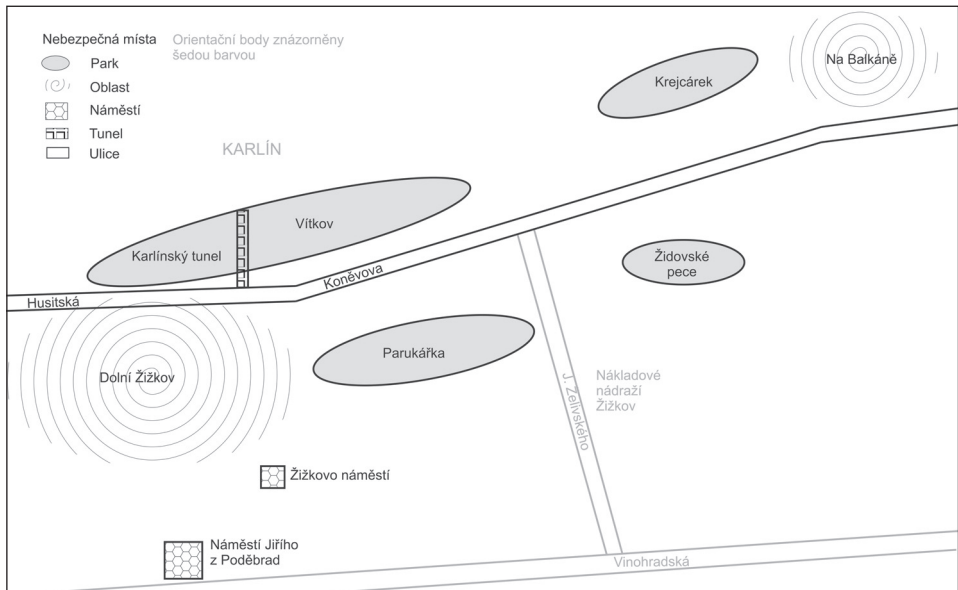
Za nejvíce obávanou lokalitu lze na základě výpovědí respondentů označit území tzv. Dolního Žižkova (obr. 3). Zakreslení přesné hranice této části Žižkova je obtížné, jelikož existuje především mentálně, v myslích obyvatel. Přímo Dolní Žižkov jako nebezpečnou oblast uvedlo 12 % respondentů, dalších 16 % ji však zmínilo nepřímou, tedy označilo za nebezpečná místa, která se na jeho území nacházejí (např. ulice Husitská, Víta Nejedlého, Vlkova či Bořivojova, z náměstí pak Kostnické, Sladkovského, Prokopovo nebo Havlíčkovo). Dolnímu Žižkovu se raději vyhýbá 5 % respondentů, převážně žen, místům do něj spadajících dalších 16 % oslovených rezidentů. Hlavním důvodem špatné bezpečnostní reputace Dolního Žižkova je podle obyvatel přítomnost Romů, narkomanů, zlodějů, hospod, heren a nonstopů a s nimi spojená přítomnost opilců. Negativní roli hraje též zanedbané fyzické prostředí v některých částech této oblasti (obr. 4). Poněkud odlišný je názor strážníků sloužících v oblasti Dolního Žižkova, kteří se nedomnívají, že jejich okrsky vykazují výrazně vyšší míru kriminality a rizika pro potenciální oběti než jiné části Žižkova. Přesto i oni upozorňují na problematiska Dolního Žižkova (např. ulice Víta Nejedlého a Husitská, Kostnické a Havlíčkova náměstí), kde se koncentrují tzv. závadové osoby (tj. narkomani, bezdomovci, tuláci).

Tab. 5 – Nebezpečná místa Žižkova a Jarova z pohledu rezidentů

Místo	Počet respondentů, kteří uvedli dané místo		Celkem
	Jako nebezpečné	Vyhýbají se mu	
Dolní Žižkov	18	8	26
Vítkov	8	7	15
Karlínský tunel	7	8	15
Židovské pece	8	7	15
Parukářka	7	5	12
Koněvova ulice	10	0	10
Krejčárek	7	2	9
Husitská ulice	5	1	6
Žižkovo náměstí	3	2	5
Nám. Jiřího z Poděbrad	2	3	5
Na Balkáně	2	3	5

Zdroj: Dotazníkové šetření, 2008–2009 (n = 146).

Pozn.: Uvedena jsou pouze místa, která v součtu zmínilo alespoň pět respondentů. Respondenti uvedli mezi nebezpečnými též několik míst, které se nenacházejí na území Žižkova ani Jarova: Riegrovy sady (9), Hlavní nádraží (7) a Čechovy sady (6).

Obr. 3 – Schematizovaná mapa nebezpečných míst z pohledu žižkovských a jarovských obyvatel. Uvedena jsou pouze místa, která v součtu zmínilo alespoň pět respondentů. Zdroj: Dotazníkové šetření, 2008–2009 (n = 146).

Obr. 4 – Zákoutí Dolního Žižkova. Foto: D. Outrata.

Mezi další rizikově vnímané lokality zařadili respondenti vrch Vítkov, Židovské pece a Parukářku. Jedná se o poměrně rozlehlé parky s nepřehlednými místy, která byla častým důvodem pocitů strachu a obav. Citelněji však respondenti vnímali přítomnost narkomanů, bezdomovců, exhibicionistů a shlukujících se part mládeže v těchto místech. Strážník sloužící v okrsku Vítkova upozorňuje zejména na sezónní nárůst rizikivosti, který souvisí se zvýšenou přítomností narkomanů v letních měsících. V případě Židovských pecí uvádí místní strážník pouze přestupky proti veřejnému pořádku (poškození hřiště), ač respondenti vidí za svými obavami širší škálu důvodů (např. narkomany, party mládeže). Karlínský tunel považovali někteří respondenti za nebezpečný kvůli nepřehlednosti a opuštěnosti, přítomnosti Romů, „podivných individuí“, narkomanů

a zlodějů. Výskyt tzv. závadových osob v této oblasti potvrzuje i ředitel městské policie. Nebezpečnost Koněvovy ulice byla obyvateli pocíťována z důvodu velkého počtu hospod, heren, barů a nonstopů a na to navazující přítomnosti opilců, narkomanů a „podivných individuí“. Tato ulice patří mezi hlavní tepny oblasti, kde se koncentruje řada obchodů a služeb denní potřeby, proto ji respondenti sice vnímali jako nebezpečné místo, nicméně se mu nevyhýbají. Určitou rizikovost všech výše zmíněných lokalit a míst připouští i ředitel městské policie, který za hlavní důvod sníženého pocitu bezpečí obyvatel považuje výskyt závadových osob a přestupky proti veřejnému pořádku.

Typy míst vnímaných jako nebezpečná

Předchozí kapitola ukázala, že žižkovští a jarovští rezidenti identifikovali řadu míst, která považují za nebezpečná, či kterým se přímo vyhýbají. Tato místa můžeme rozčlenit do několika základních typů, které jsou charakterizovány jak určitými rysy fyzického prostředí, tak vnímanými riziky na straně sociálního prostředí.

Již z teoretické diskuse o rizikovosti prostředí vyplynulo, že mezi místa vyvolávající v lidech nejvíce obav patří parky (např. Gordon, Riger 1989; Koskela 1999; Suau, Confer 2005; Jíchová, Temelová 2012; Temelová, Čermák, Jíchová 2012). S tímto zjištěním koresponduje i negativní vnímání bezpečnosti parků obyvateli Žižkova a Jarova. Zdejší parky zmínilo jako nebezpečné 44 % respondentů, necelých 30 % se jim cíleně vyhýbá, zejména v nočních hodinách (tab. 6). Ačkoli se v případě nejobávanějších žižkovských parků (Parukářka, Vítkov, Židovské pece) jedná o poměrně rozlehlé oblasti, kde se vyskytují nepřehledná a v noci neosvětlená místa, obyvatelé si stěžují především na přítomnost rizikových skupin (narkomanů, bezdomovců, exhibicionistů, part mládeže), které představují hlavní příčinu jejich obav. Strach ze zločinu tak vnáší určitou ambivalentnost do funkce parků ve městech, které na jednu stranu představují důležitá místa denní relaxace i jeden z významných indikátorů kvality městského prostředí, na druhou stranu se však po setmění proměňují v riziková území, která v lidech probouzejí strach ze zločinu.

Výsledky šetření potvrzují rovněž negativní percepce opuštěných, fyzicky zanedbaných a tmavých prostor. Pod opuštěnými, odlehlými a zanedbanými prostory si lze představit řadu konkrétních míst od parků, tunelů a podchodů, po vyhaslé výrobní areály a staveniště. Společným znakem těchto míst je, že respondenti vnímají jako rizikovou opuštěnost, kterou může podtrhovat jak fyzická zanedbanost prostředí, tak zejména noční doba, kdy pocit strachu umocňuje zcela chybějící, či špatné osvětlení. Aspekt prostorový (konkrétní místo) se tak prolíná s aspektem časovým (noční doba) a společně vytvářejí image rizikového místa.

Mezi dalšími typy nebezpečných míst na Žižkově a Jarově byla respondenty zmiňována náměstí a restaurační (zábavní) zařízení včetně jejich okolí. Rozdíl oproti opuštěným místům je zjevný; jedná se o místa s větší koncentrací lidí. Ačkoli hospody patří ke koloritu Žižkova odedávna, v poslední době se k nim přidávají herny a nonstopy, které podle některých respondentů nahrazují původní prodejny s běžným zbožím. Vzrůstající počet těchto zařízení s sebou přináší i zvýšený výskyt opilců a podobných osob, které se v jejich okolí pohybují

Tab. 6 – Typy míst vnímaných jako nebezpečná

Typ místa	Počet respondentů, kteří uvedli dané místo	
	Jako nebezpečné	Vyhýbají se mu
Parky	64	40
Opuštěné, odlehlé a zanedbané prostory	26	14
Náměstí	15	10
Hospody, herny, nonstopy a jejich okolí	14	5
Tunely a podchody	13	8
Neosvětlená či špatně osvětlená místa	12	0

Zdroj: Dotazníkové šetření, 2008–2009 (n = 146).

Pozn: Uvedeny jsou pouze typy míst, které v součtu zmínilo alespoň deset respondentů.

a jejichž přítomnost je obyvatelům nepříjemná. Obecně sociální prostředí, tedy lidé, patří na Žižkově a Jarově k faktorům, které nejčastěji vyvolávají v rezidentech strach ze zločinu. Nejvíce negativně je vnímána přítomnost Romů, kterou uváděli respondenti především ve spojitosti s Dolním Žižkovem. Mezi další opakovaně zmiňované rizikové skupiny patří narkomani, „podivná individua“, bezdomovci a opilci.

Závěr

Většina kriminologicky a urbánně zaměřených výzkumů považuje pocit bezpečnosti za významný činitel ovlivňující intenzitu a způsob užívání městského prostoru i rezidenční spokojenost obyvatel. Vnímání bezpečnostního nepohodlí pak může vyústit jak v omezení akčního prostoru jedince, tak i v časoprostorovou fragmentaci městského prostředí, která vzniká v určitých místech střetem vzájemně nekompatibilních skupin uživatelů. Cílem tohoto příspěvku byla diskuse konceptu strachu ze zločinu a jeho aplikace v empirické studii vnímání kriminality a bezpečnosti ve dvou čtvrtích pražského vnitřního města⁶. Empirická sonda do názorů obyvatel i policistů na Žižkově a Jarově v zásadě potvrdila poznatky známé z literatury, především větší citlivost žen k bezpečnostním rizikům a nejednoznačnost rostoucího strachu ze zločinu s věkem. Sledované čtvrtě pražského vnitřního města nejsou výjimečné ani z hlediska typů míst, které považují rezidenti za nebezpečné či rizikové (tj. parky, podchody, opuštěná a neosvětlená místa, okolí nočních podniků). Většina těchto míst je součástí městských veřejných prostor. Právě těžko slučitelný způsob jejich využití různými skupinami obyvatel vede k omezení, případně vyloučení některé ze skupin uživatelů, či ke vzniku lokálních konfliktů. Otázka, jak velké omezení znamená strach ze zločinu, vázaný zejména na přítomnost rizikových skupin, ve využívání veřejných prostor, či obecněji v každodenním pohybu a prostorovém rozhodování obyvatel vnitřního města, je důležitým námětem pro další výzkum. Tato otázka přímo odkazuje k debatám o právu na veřejný prostor (např. Smith 1996, Mitchell 2003) či kontrole a dominanci

⁶ Ačkoli výzkum proběhl již před několika lety, vzhledem ke stabilitě bezpečnostní situace čtvrtí považujeme výsledky za relevantní i pro dnešní Žižkov a Jarov.

ve veřejném prostoru (např. Pain 1991, 1997; Koskela 1997), živených zejména příspěvky geografů/ek neomarxistických a feministických směrů.

Porovnání názorů obyvatel a policistů i dostupných statistických dat v této studii rovněž potvrdilo, že strach ze zločinu není ovlivněn pouze skutečným výskytem trestné činnosti, ale též existencí negativně hodnocených znaků fyzického a sociálního prostředí. Důležitost sociálních atributů prostředí se jeví obzvláště významná v případě sledovaných čtvrtí pražského vnitřního města. Lze říci, že přítomnost etnických menšin a rizikově vnímaných osob (bezdomovci, lidé pod vlivem alkoholu a drog) nejvíce podtrhuje špatnou bezpečnostní image čtvrtí i konkrétních míst. Zde je na místě podtrhnout relativnost významu sociálních, resp. fyzických atributů prostředí v percepci bezpečnosti místa bydliště u rezidentů žijících v odlišných typech městského prostředí, což potvrdily komparativní výzkumy realizované v různých pražských čtvrtích (Jíchová, Temelová 2011, 2012; Temelová, Čermák, Jíchová 2012). Zatímco v historickém centru Prahy ovlivňuje nižší pocit bezpečí obyvatel dominantě výskyt osob považovaných za rizikové, rezidenti vnitřního města již vnímají citlivěji negativní fyzické znaky míst (přes dominanci sociálních důvodů) a konečně na sídlišťích jednoznačně převažují příčiny strachu na straně fyzického prostředí.

Autorky děkují anonymnímu recenzentovi (recenzentům) za cenné připomínky k předešlé verzi tohoto článku.

Literatura:

- ATKINS, S., HUSAIN, S., STOREY, A. (1991): The influence of street lighting on crime and fear of crime. Crime Prevention Unit Paper 28. Home Office Crime Prevention Unit, London, 67 s.
- BANNISTER, J., FYFE, N. (2001): Introduction: Fear and the city. *Urban Studies*, 38, č. 5–6, s. 807–813.
- BRANTINGHAM, P., BRANTINGHAM, P. (1995): Criminality of Place: Crime Generators and Crime Attractors. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 3, č. 3, s. 1–26.
- BAUR, J. (2007): Fear of crime: The impact of age, victimisation, perceived vulnerability to victimisation and neighbourhood characteristics. *Australasian Centre for Policing Research*, Marden, 8 s.
- BOERS, K. (2003): Crime, fear of crime and the operation of crime control in the light of victim surveys and other empirical studies. 22nd Criminological Research Conference, European Committee on Crime Problems, Council of Europe, 24 s.
- BURIÁNEK, J. (1994): The Relatively Minimal-Anomic Czech Transition. The Case of Prague. *Czech Sociological Review*, 2, č. 2, s. 229–247.
- BURIÁNEK, J. (2001). Bezpečnostní rizika a jejich percepcie českou veřejností. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 37, č. 1, s. 43–64.
- CLEMENTE, F., KLEIMAN, M. B. (1976): Fear of crime among the aged. *The Gerontologist*, 16, č. 3, s. 207–210.
- COHEN, L. E., FELSON, M. (1979): Social change and crime rate trends: a routine activity approach. *American Sociological Review*, 44, č. 4, s. 588–608.
- COZENS, P., NEALE, R., WHITAKER, J., HILLIER, D. (2003): Managing crime and fear of crime at railway stations – a case study of South Wales. *International Journal of Transport Management*, 1, č. 3, s. 121–132.
- CURTIS, R. (1998): The importable transformation of inner-city neighbourhoods: crime, violence, drugs, and youth in the 1990s. *The Journal of Criminal, Law, and Criminology*, 88, č. 4, s. 1233–1276.

- FERRARO, K. F. (1995): *Fear of Crime: Interpreting Victimization Risk*. State University of New York, New York, 179 s.
- FERRARO, K. F., LAGRANGE, R. L. (1987): The Measurement of Fear of Crime. *Sociological Inquiry*, 57, s. 70–101.
- FETCHENHAUER, D., BUUNK, B. P. (2005): How to explain gender differences in fear of crime: Towards an evolutionary approach. *Sexualities, Evolution and Gender*, 7, č. 2, s. 95–113.
- FIELDS, S. (1990): *Trends in Crime and Their Interpretation: A Study of Recorded Crime in England and Wales*. Home Office Research Study, London, 119, 90 s.
- FOKKEMA, T., GIERVELD, J., NIJKAMP, P. (1996): Big cities, big problems: reason for the elderly to move? *Urban Studies*, 33, č. 2, s. 353–377.
- FYFE, N., BANNISTER, J. (1998): The eyes upon the street: close-circuit television surveillance and the city. In: Fyfe, N. R. (ed.): *Images of the Street Planning, Identify and Control in Public Space*. Routledge, London, s. 254–267.
- GILL, M., SPBRIGS, A. (2007): Vyhodnocení účinku kamerových systémů. Praha, <http://www.ok.cz/iksp/docs/336.pdf>, 142 s. (26. 11. 2007).
- GORDON, M. T., RIGER, S. (1989): *The Female Fear: The Social Cost of Rape*. University of Illinois Press, Illinois, 230 s.
- HENDL, J. (2004): Přehled statistických metod zpracování dat. Analýza a metaanalýza dat. Portál, Praha, 584 s.
- HERBERT, D. T. (1979): Urban crime: a geographical perspective. In: Herbet, D. T., Smith, D. M. (eds.): *Social Problems and the City. Geographical Perspectives*. Oxford University Press, Oxford, s. 117–135.
- HERBERT, D. T. (1989): Crime and place: an introduction. In: Evans, D. J., Herbert, D. T. (eds.): *The Geography of Crime*. Routledge, London, New York, s. 1–15.
- HRŮZA, J. (1989): *Město Praha*. Odeon, Praha, 421 s.
- HRÝCHOVÁ, H. (2000): Analýza revitalizace na náměstí Barikád a Jánském vršku v Praze. Magisterská práce. Přírodovědecká fakulta, UK, Praha, 116 s.
- IRVING, B. (2001): Fear of Crime: Theory, Measurement and Application. Proof of evidence to the Home Affairs Select Committee Considering the White Paper: „Policing and New Century: A Blueprint for Reform“. Police Foundation, 11 s.
- JACKSON, J., FARRALL, S., GRAY, E. (2006): The provenance of fear. Experience & Expression in the Fear of Crime. Working Paper No. 2, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1012364, 21 s. (29. 5. 2009).
- JAYCOX, V. H. (1978): Elderly's fear of crime: Rational or irrational?. *Victimology*, 3, č. 3–4, s. 329–334.
- JÍCHOVÁ, J. (2009): Vnímání strachu na Žižkově a Jarově. Diplomová práce. Přírodovědecká fakulta, UK, Praha, 128 s.
- JÍCHOVÁ, J., TEMELOVÁ, J. (2011): Kriminalita ve městě. *Geografické rozhledy*, 20, č. 3, s. 10–11.
- JÍCHOVÁ, J., TEMELOVÁ, J. (2012): Kriminalita a riziková místa centrálního a vnitřního města: sonda do názorů obyvatel vybraných pražských čtvrtí. In: Temelová, J., Pospíšilová, L., Ouředníček, M. (eds.): *Nové sociálně prostorové nerovnosti, lokální rozvoj a kvalita života*. Plzeň, Aleš Čeněk, s. 46–76.
- JOHNSTON, R. J., GREGORY, D., PRATT, G., WATTS, M., eds. (2000): *The Dictionary of Human Geography*. 4th Edition. Blackwell Publishers Ltd., Oxford, 958 s.
- KITCHIN, R. (1996): Are there sex differences in geographic knowledge and understanding? *The Geographical Journal*, 162, č. 3, s. 273–286.
- KOSKELA, H. (1999): Gendered exclusions: women's fear of violence and changing relations to space. *Geografiska Annaler*, 81 B, č. 2, s. 111–124.
- KOSKELA, H. (1997): Bold walk and breakings: woman's spatial confidence versus fear of violence. *Gender, Place and Culture*, 4, č. 3, s. 301–319.
- KOSKELA, H., PAIN, R. (2000): Revisiting fear and place: women's fear of attack and the built environment. *Geoforum*, 31, č. 2, s. 269–280.
- LINDQUIST, J. H. (1982): The elderly victim at risk: explaining the fear-victimization paradox. *Criminology*, 20, č. 1, s. 115–126.
- MANGEN, S. P. (2004): *Social Exclusion and Inner City Europe: Regulating Urban Regeneration*. Palgrave Macmillan, Houndmills, 258 s.

- MARTINKOVÁ, M. (2007): Zkušenosti obyvatel České republiky s některými delikty – výsledky viktimologického výzkumu. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 88 s.
- MITCHELL, D. (2003): *The Right to the City: Social Justice and the Fight for Public Space*. The Guilford Press, New York, 270 s.
- MOORE, S., SHEPHERD, J. (2007): The elements and prevalence of fear. *British Journal of Criminology*, 47, č. 1, s. 154–162.
- NEWMAN, O. (1972): *Defensible Space: Crime Prevention Through Urban Design*. Macmillan, New York, 264 s.
- NOVOTNÁ, J. (2005): Romové v transformujícím se vnitřním městě. Případová studie lokality Žižkov. Ročníková práce. Přírodovědecká fakulta, UK, 39 s.
- ÖHMAN, J., SIMONSEN, K., eds. (2003): *Voices from the North. New Trends in Nordic Human Geography*. Ashgate, Aldershot, 314 s.
- PAIN, R. (1991): Space, sexual violence and social control: integrating geographical and feminist analyses of women's fear of crime. *Progress in Human Geography*, 15, č. 4, s. 415–431.
- PAIN, R. (1997): Social geographies of women's fear of crime. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 22, č. 2, s. 231–244.
- PAIN, R. H. (2001): Gender, race, age and fear in the city. *Urban Studies*, 38, č. 5–6, s. 899–913.
- PARK, R. E., BURGESS, E. W., eds. (1925): *The City: Suggestions for the Investigation of Human Behaviour in the Urban Environment*. The University of Chicago Press, Chicago, 239 s.
- PECHAČOVÁ, Z., HRABA, J., WAN-NING BAO, LORENZ, F. O. (1998): Pocit ohrožení kriminalitou v České republice. *Sociologický časopis*, 34, č. 2, s. 205–219.
- SAMPSON, R. J., RAUDENBUSH, S. W., EARLS, F. (1997): Neighborhoods and violent crime: a multilevel study of collective efficacy. *Science*, 277, č. 5328, s. 918–924.
- SHAW, C. R., MCKAY, H. D. (1942): *Juvenile Delinquency and Urban Areas*. University of Chicago, Chicago, 451 s.
- SHERMAN, L. (1995): Hot spots of crime and criminal careers of places. In: J. Eck, D. Weisburd: *Crime and Place*. Willow Tree Press, Money, New York, s. 35–52.
- SCHMEIDLER, K. (2000): Prostrédí města, urbanistická tvorba a sociální patologie. *Kriminalistika*, 33, č. 4, s. 316–325.
- SCHMEIDLER, K. (2002): Sonda Hodonín: Jak občané vnímají riziko kriminality ve svém městě? Mohou urbanisté kriminalitu zmenšit? *Urbanismus a územní rozvoj*, 5, č. 1, s. 28–33.
- SCHNEIDER, I. E., WESELY, J. K., GAARDNER, E. (2002): Stress and Fear among Urban-Proximate Female Recreationists: Experience, Explanation, and Alternatives. Tenth Canadian Congress on Leisure Research, Faculty of Physical Education and Recreation, Alberta, 5 s.
- SMITH, S. J. (1989): Social relations, neighbourhood structure, and the fear of crime in Britain. In Evans, D. J., Herbert, D. T. (eds.): *The Geography of Crime*. Routledge, London, New York, s. 193–227.
- SMITH, N. (1996): *The New Urban Frontier: Gentrification and the Revanchist City*. Routledge, London, New York, 263 s.
- SMITH, W. R., TORSTENSSON, M. (1997): Fear of crime: gender differences in risk perception and neutralizing fear of crime. *British Journal of Criminology*, 37, č. 4, s. 608–634.
- SUAU, L., CONFER, J. (2005): Parks and the geography of fear. In: Peden, J. G., Schuster, Rudy M. (eds.): *Proceedings of the 2005 northeastern recreation research symposium*. Bolton Landing, New York; Newtown Square, PA, U.S. Forest Service, Northeastern Research Station, s. 273–278.
- ŠESTÁK, Z. (2006): Jak hřešil Žižkov před sto lety. *Academia*, Praha, 308 s.
- TEMELOVÁ, J., ČERMÁK, D., JÍCHOVÁ, J. (2012): Kriminalita a vnímání bezpečnosti v pražských čtvrtích. In: Ouředníček, M., Temelová, J. (eds.): *Sociální proměny pražských čtvrtí*. Praha, Academia, s. 47–67.
- VON MAYR, G. (1867): Statistik der gerichtlichen Polizei im Konigreiche Bayern und in einigen anderen Ländern, <http://www.bsb-muenchen-digital.de/~web/web1031/bsb10316423/images/index.html?digID=bsb10316423&pimage=00001&v=pdf&nav=0&l=de>, 445 s. (24. 10. 2011)
- VYKOPALOVÁ, H. (2000): Kriminalita a viktimologické výzkumy. In: *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis Facultas Iuridica 2, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc*, s. 229–233.

- WATSON, D. (2000): Victims of Recorded Crime in Ireland: Results of the 1996 Survey. Oak Tree Press, ESRI, Dublin, 330 s.
- WILLIAMS, F. P., MCSHANE, M. D., AKERS, R. L. (2000): Worry about victimization: an alternative and reliable measure for fear of crime. *Western Criminology Review*, 2, č. 2, <http://wcr.sonoma.edu/v2n2/williams.html> (14. 4. 2009).

Zdroje dat:

- ČSÚ (2009): Věkové složení obyvatelstva hl. m. Prahy za rok 2008. Český statistický úřad, Praha.
- ČSÚ (2010): Obyvatelstvo dle městských částí v letech 1991–2010. Český statistický úřad, Praha.
- Evidenčně statistický systém kriminality (ESSK) Policejního prezidia ČR.

S u m m a r y

CRIMINALITY AND ITS PERCEPTION IN THE INNER CITY: CASE STUDIES OF ŽIŽKOV AND JAROV IN PARGUE

Crime and the perception of it are important themes in contemporary social sciences, including urban studies. Both the incidence of crime and the fear of it influence many aspects of human life, not only the behaviour and decision-making of individuals, but also the way and the intensity, with which they use the urban space, as well as their satisfaction with their lives and the place they live in. Thus, as well as criminal activity itself, the perception of safety is also relevant to both academic research and the political agenda. This paper discusses the perception of crime and safety by the residents of two of Prague's inner city neighbourhoods (Žižkov and Jarov), which have traditionally borne a rather negative image regarding personal safety. The focus is on the identification of crime hot spots and the types of environments in these neighbourhoods that evoke the fear of crime in local population. The factors behind these perceptions are also discussed. The subjectively perceived fear and the real victimization risks of these places are then compared. The empirical study is embedded in a theoretical framework of the geography of crime and in a discussion of the environmental and demographic characteristics of the fear of crime. A questionnaire, interviews with key local actors (policemen) and statistical data on crime informed the empirical case study.

The empirical survey of the opinions of residents and policemen in Žižkov and Jarov basically confirmed several findings, especially the greater vulnerability of women to crime and the ambiguity of the rising fear of crime with age. The studied neighbourhoods did not prove exceptional, either in terms of perceived crime hot spots and high-risk environments (i.e. parks, tunnels and subways, dark and lonely places, and areas surrounding night clubs). Since most of these high-risk locations are part of urban public space, local conflicts around their usage, or the exclusion of certain groups of users are likely to take place.

The confrontation of residents' feelings, policemen's opinions and statistical data also confirmed that, in addition to actual incidences of crime, negatively perceived attributes of the physical and social environment reinforce the fear of crime. In the inner city neighbourhoods these social aspects were particularly emphasized; ethnic minorities and "risk-loaded" persons (e.g. homeless and drunk people, drug addicts) mostly reinforce the negative safety image of both the neighbourhoods and specific places. The relative importance of social and physical attributes, respectively, in the perception of safety in neighbourhoods by residents living in various types of urban environments needs to be emphasized here. This was indeed confirmed by existing comparative studies conducted earlier in different Prague neighbourhoods (Jíchová, Temelová 2011, 2012; Temelová, Čermák, Jíchová 2012). While the negative perception of safety in the historical centre is influenced predominantly by the presence of people considered as dangerous by local residents (e.g. homeless people, drug users, drunks), the inhabitants of the inner city tend to be more sensitive to physical signs of the environment (although social factors dominate) and ultimately the negative perception of physical features clearly prevails in perception of safety among housing estate residents.

- Fig. 1 – The location of the municipal district of Prague 3 (Žižkov and Jarov) in Prague. Source: ArcČR 500.
- Fig. 2 – The perception of safety by residents in the neighbourhood during the day and the night. X Axis from the top: night – men, night – women, day – men, day – women. In legend: yes, more likely yes, more likely no, no, not sure. Source: Questionnaire survey, 2008–2009 (n = 146).
- Fig. 3 – A schematic map of fear as perceived by residents of Žižkov and Jarov. In legend: dangerous places: park, area, plaza, tunnel, street. Benchmarks indicated in grey. Source: Questionnaire survey, 2008–2009 (n = 146). Notes: Only places that were mentioned by at least five respondents are noted.
- Fig. 4 – Corners of Dolní Žižkov. Photo: David Outrata.

Pracoviště autorek: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Albertov 6, 128 43 Praha 2; e-mail: jana.jichova@natur.cuni.cz; janatem@natur.cuni.cz.

Do redakce došlo 9. 9. 2011; do tisku bylo přijato 11. 8. 2012.

Citační vzor:

JÍCHOVÁ, J., TEMELOVÁ, J. (2012): Kriminalita a její percepce ve vnitřním městě: případová studie pražského Žižkova a Jarova. *Geografie*, 117, č. 3, s. 329–348.